

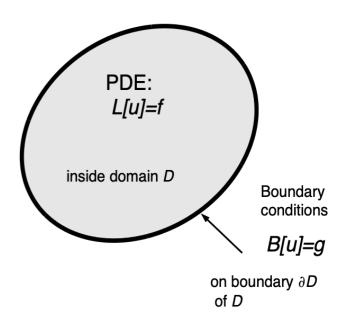
11. naloga Reševanje PDE z metodo Galerkina

Ma-Fi praktikum 2022/23

Eliptične PDE z RP

- Danes bomo nabor naših metod za reševanje PDE razširili še na PDE eliptičnega tipa z robnimi pogoji:
 - Med te spadata Poissonova $\Delta u = f(\vec{r})$ in Laplaceova enačba $\Delta u = 0$ ter še na primer Helmholzova PDE $\Delta u = \lambda u$.
 - Vsekakor se bomo zdaj omejili na stacionarne primere (časovno neodvisne).
 - Za domačo nalogo boste dobili problem pretoka skozi cev...
 - Konkretneje si bomo pogledali metodo Galerkina za reševanje tovrstnih problemov.
 - Obstaja cel kup drugih metod (npr običajne diferenčne), ki pa jih ne bomo eksplicitno obravnavali (ali se ponavljajo, ali pa so bolj zahtevne)
 - lep pregled je v prispevku na spletni učilnici ...

- Naš današnji zgled za PDE z BVP bo tok tekočin:
 - Natančneje laminarni tok nestisljive, viskozne tekočine po cevi s konstantnim tlačnim gradientom p'.
 - V tem primeru se Navier-Stokesova enačba poenostavi v Poissonovo enačbo:

kjer je v tem konkretnem primeru relevantno samo hitrostno polje v eni smeri $v=v_z(x,y)$, odvisno od prečnih koordinat glede na tok...

- Zaradi viskoznosti je hitrost tekočine na stenah cevi enaka nič (Dirichletov r.p.)
- Za pretok velja Poiseuillov zakon:

$$\Phi = \int_{S} v \, \mathrm{d}S = C \frac{p' S^2}{8\pi \eta} \,,$$

ki opisuje pretok po takšni cevi.

C odvisen od oblike preseka cevi, C=1 za krožno cev...

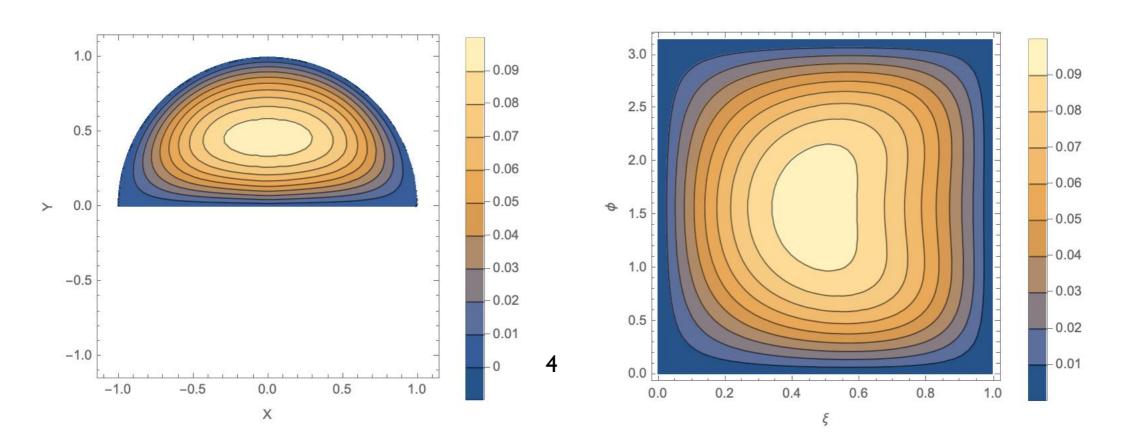

- V naši nalogi bomo določili koeficient C za polkrožno cev.
 - Kot prvi korak bomo tokrat spremenljivke zapisali malo bolj zgledno:

$$\left. \begin{array}{ll} \xi = \frac{r}{R} \;, & \xi \in [0,1] \\ \phi \in [0,\pi] \\ u = \frac{v\eta}{p'R^2} \end{array} \right\} \Delta u(\xi,\phi) = -1 \qquad \begin{array}{ll} \phi & \frac{\vec{u} = (0,0,u_z(\xi,\phi))}{\vec{v}} & \frac{P_2 \; (lower \, pressure)}{\vec{v}} \\ \frac{\vec{v}}{\xi} & \frac{\vec{v$$

kjer smo uvedli cilindrične koordinate in nekaj (re)skaliranja...

Hitrostni profil seveda ne bo več preprosta parabola (!)

- V naši nalogi bomo določili koeficient C za polkrožno cev.
 - Kot prvi korak bomo tokrat spremenljivke zapisali malo bolj zgledno:

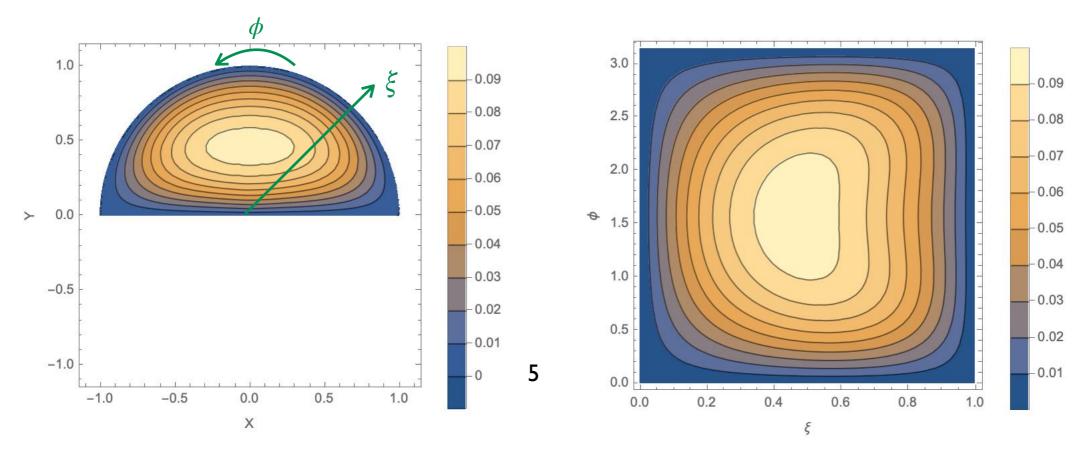
$$\begin{cases}
\xi = \frac{r}{R}, & \xi \in [0, 1] \\
\phi \in [0, \pi] \\
u = \frac{v\eta}{p'R^2}
\end{cases}$$

$$\begin{aligned}
u(\xi = 1, \phi) &= 0, & \phi \in [0, \pi] \\
u(\xi, \phi = 0) &= 0, \\
u(\xi, \phi = \pi) &= 0,
\end{cases}$$

$$\xi \in [0, 1]$$

kjer smo uvedli cilindrične koordinate in nekaj (re)skaliranja...

Hitrostni profil seveda ne bo več preprosta parabola (!)

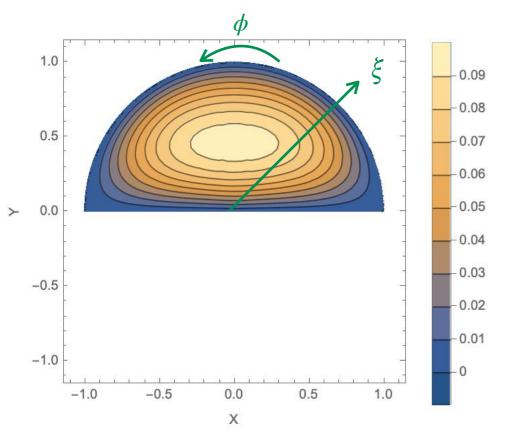
- V naši nalogi bomo določili koeficient C za polkrožno cev.
 - Kot prvi korak bomo tokrat spremenljivke zapisali malo bolj zgledno:

$$\begin{cases}
\xi = \frac{r}{R}, & \xi \in [0, 1] \\
\phi \in [0, \pi] \\
u = \frac{v\eta}{p'R^2}
\end{cases}$$

$$\begin{aligned}
u(\xi = 1, \phi) &= 0, & \phi \in [0, \pi] \\
u(\xi, \phi = 0) &= 0, \\
u(\xi, \phi = \pi) &= 0,
\end{cases}$$

$$\xi \in [0, 1]$$

Koeficient C s Poiseuillovim zakonom zdaj zapišemo z:

$$C = 8\pi \int_{0}^{1} \int_{0}^{\pi} \frac{u(\xi, \varphi) \xi \, d\xi \, d\varphi}{(\pi/2)^{2}}.$$

Preostali faktor od S²

 $\phi_0 = \pi/2$

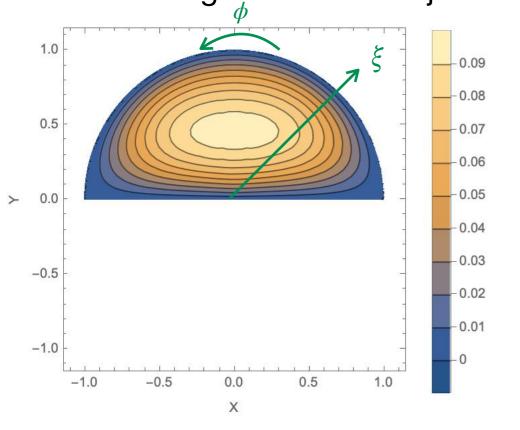
- V naši nalogi bomo določili koeficient C za polkrožno cev.
 - Kot prvi korak bomo tokrat spremenljivke zapisali malo bolj zgledno:

$$\begin{cases}
\xi = \frac{r}{R}, & \xi \in [0, 1] \\
\phi \in [0, \pi] \\
u = \frac{v\eta}{p'R^2}
\end{cases}$$

$$\begin{aligned}
u(\xi = 1, \phi) &= 0, & \phi \in [0, \pi] \\
u(\xi, \phi = 0) &= 0, \\
u(\xi, \phi = \pi) &= 0,
\end{cases}$$

$$\xi \in [0, 1]$$

 Analitična rešitev je podana z vsoto Besselovih funkcij in 'sodih' sinusov glede na simetrijsko os pri $\pi/2$:

v zgornji DE po teh funkcijah. $u(\xi,\phi) = \sum_{m=0}^{\infty} \sum_{s=1}^{\infty} c_{ms} J_{2m+1} \left(y_{(2m+1)s} \xi \right) \sin\left((2m+1)\phi \right)$ 'sodi sinusi' s-te ničle Besselovih f. glede na dvojna vsota

koeficienti, dobimo iz razvoja 'f = -1'

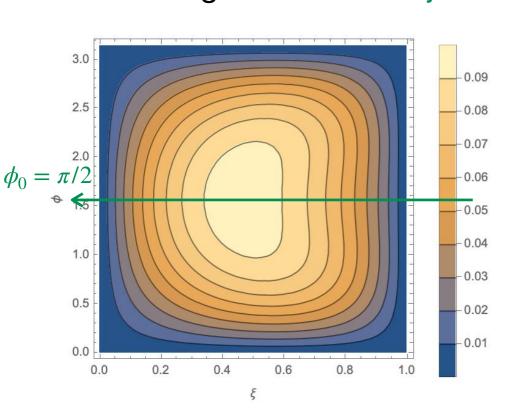
- V naši nalogi bomo določili koeficient C za polkrožno cev.
 - Kot prvi korak bomo tokrat spremenljivke zapisali malo bolj zgledno:

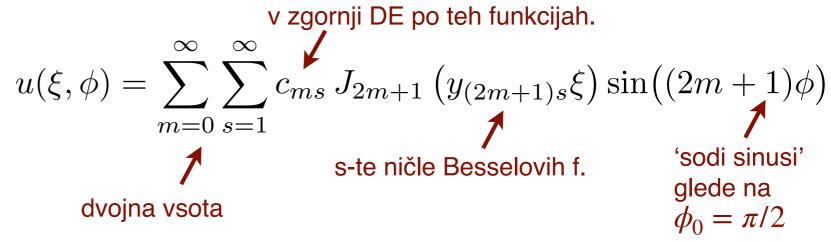
$$\begin{cases}
\xi = \frac{r}{R}, & \xi \in [0, 1] \\
\phi \in [0, \pi] \\
u = \frac{v\eta}{p'R^2}
\end{cases}$$

$$\begin{aligned}
u(\xi = 1, \phi) &= 0, & \phi \in [0, \pi] \\
u(\xi, \phi = 0) &= 0, \\
u(\xi, \phi = \pi) &= 0,
\end{cases}$$

$$\xi \in [0, 1]$$

 Analitična rešitev je podana z vsoto Besselovih funkcij in 'sodih' sinusov glede na simetrijsko os pri $\pi/2$:

koeficienti, dobimo iz razvoja 'f = -1'

- Rešitev sestavljena iz funkcij, ki izpolnijo r.p. (in simetrijo).
 - Lastne funkcije DE: $\Delta \varphi_k = \lambda_k \varphi_k$

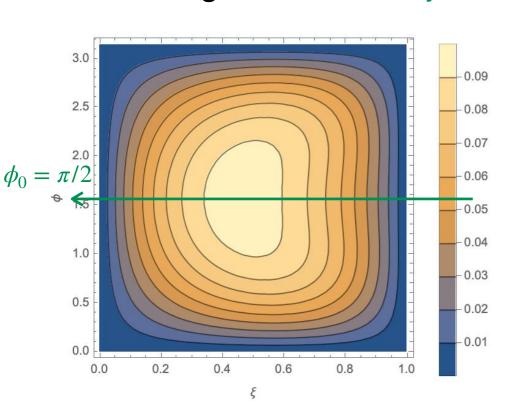
- V naši nalogi bomo določili koeficient C za polkrožno cev.
 - Kot prvi korak bomo tokrat spremenljivke zapisali malo bolj zgledno:

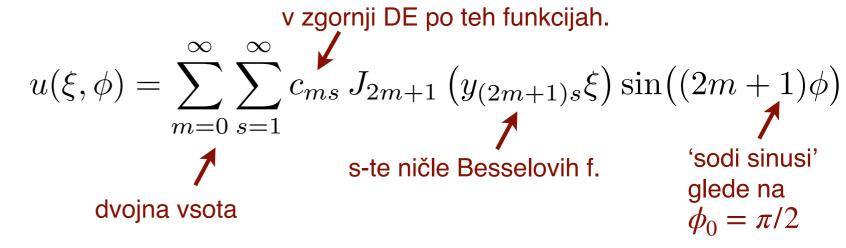
$$\begin{cases}
\xi = \frac{r}{R}, & \xi \in [0, 1] \\
\phi \in [0, \pi] \\
u = \frac{v\eta}{p'R^2}
\end{cases}$$

$$\begin{aligned}
u(\xi = 1, \phi) &= 0, & \phi \in [0, \pi] \\
u(\xi, \phi = 0) &= 0, \\
u(\xi, \phi = 0) &= 0, \\
u(\xi, \phi = \pi) &= 0,
\end{cases}$$

$$\xi \in [0, 1]$$

• Analitična rešitev je podana z vsoto Besselovih funkcij in '**sodih**' sinusov glede na simetrijsko os pri $\pi/2$:

koeficienti, dobimo iz razvoja 'f = -1'

Predpostavljam, da ste te veščine dobili drugje...

Spet spektralne (FEM) metode

- Seveda nam tovrstne analitične rešitve takoj nakažejo smer implementacije ustreznih numeričnih metod:
 - Močno spominjajo na spektralne metode oziroma metode končnih elementov (Finite Element Method, FEM).
- V 1D smo to spoznali kot:

$$y(x) = \sum_{k=1}^{M} c_k \Psi_k(x)$$

- Z razmislekom, da je smiselno, da imajo funkcije $\Psi_k(x)$ nekaj koristnih lastnosti, kot so:
 - So linearno neodvisne,
 - odlično, če tvorijo ortogonalno bazo glede na nek dobro definiran skalarni produkt (takoj lahko pomislimo na (D)FT ...).
 - Imamo dovolj gradnikov, da funkcijo poljubno natančno opišemo (alternativna 'definicija' baze)
 - Ustrezajo robnim pogojem 'avtomatsko' (lastne funkcije danega problema...).

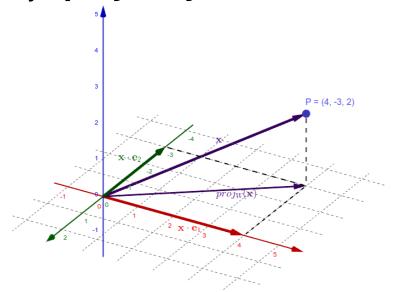
 Za naš problem v več dimenzijah potem lahko zapišemo naš približek rešitve z nastavkom:

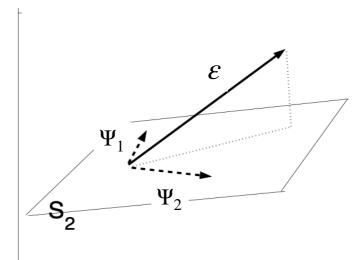
$$\tilde{u}(\xi,\phi) = \sum_{i=1}^N a_i \Psi_i(\xi,\phi),$$
 izpolnijo robne pogoje, a preproste ...

kar nam seveda ne reši naše Poissonove enačbe popolnoma točno, temveč ostane majhen ostanek (residual) $\varepsilon(\xi,\phi)$:

$$\Delta \tilde{u}(\xi, \phi) + 1 = \varepsilon(\xi, \phi)$$

- Cilj naše numerične metode je spraviti ta ostanek čim bližje ničli....
- Ideja Galerkina je bila geometrijska: definirati najmanjši možni ostanek s pomočjo projekcij.

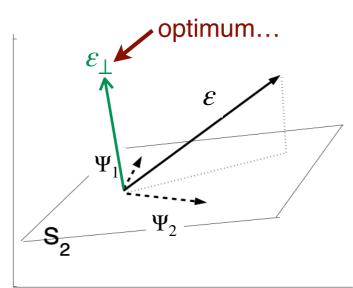
• Ob predpostavki, da so naši gradniki Ψ_i ortogonalne funkcije z definiranim skalarnim produktom:

$$(\Psi_i,\Psi_k) = \int_V \Psi_i \, \Psi_k \, \mathrm{d}V = \delta_{ik}$$
realni funkciji v skalarnem produktu

• To pomeni, da nam teh N funkcij razpenja nek funkcijski (pod)prostor. Kar lahko izberemo (optimiziramo) je, da je $\varepsilon(\xi,\phi)$ ortogonalen na ta podprostor (v samem podprostoru ni napak...):

$$(\varepsilon, \Psi_i) = 0, \qquad i = 1, 2, \dots, N.$$

- S tem smo zmanjšali napako v danem podprostoru funkcij na minimum...
- To je samo ena možnost iz razreda metod
 Weighted Residuals Methods.
 - Lahko bi izbrali druge funkcije Ω_k z $(\varepsilon,\Omega_k)=0, \quad k=1,M$
 - ... je pa Galerkinova metoda elegantna..

Za rešitev naše PDE torej vstavimo poskusno funkcijo v PDE:

$$\Delta \tilde{u}(\xi, \phi) + 1 = \sum_{j=1}^{N} a_j \, \Delta \Psi_j + 1 = \varepsilon(\xi, \phi) .$$

• Da uvedemo Galerkinov pogoj, zgornji izraz skalarno množimo z funkcijo Ψ_i ter zapišemo:

$$\sum_{j=1}^{N} a_j (\Delta \Psi_j, \Psi_i) + (1, \Psi_i) = (\varepsilon, \Psi_i), \quad i = 1, \dots, N$$

$$(\varepsilon, \Psi_i) = 0!$$

Izraz lahko (spet) zapišemo matrično:

$$A\vec{a} = \vec{b}$$

$$A_{ij} = (\Delta \Psi_j, \Psi_i), \qquad b_i = (-1, \Psi_i)$$

$$N \times N \text{ matrika}$$

$$i = 1, 2, \dots, N$$

$$b_i = (-1, \Psi_i)$$

$$N \times N \text{ matrika}$$

- Seveda se pojavi vprašanje, zakaj je ta metoda dobra v primerjavi z drugimi FEM (npr kolokacijsko/B-splines ipd..).
 - Tako kot pri kolokacijski metodi lahko numerično močno 'profitiramo',
 če so naše 'bazne' funkcije lokalizirane. Potem postane sistem

$$\sum_{j=1}^{N} A_{ij} a_j = b_i , \qquad i = 1, 2, \dots, N$$

$$A\vec{a} = \vec{b}$$

$$A_{ij} = (\Delta \Psi_j, \Psi_i) , \qquad b_i = (-1, \Psi_i)$$

tri (ali nekaj) diagonalen - in zahtevnosti reda N za reševanje.

- Dodatna prednost proti kolokacijski metodi pa je je v (nekoliko skriti) lastnosti:
 - ullet Zapišimo skalarni produkt v A_{ij} z integralom in uporabimo znane zveze:

$$A_{ij} = (\Delta \Psi_j, \Psi_i) = \int_V \Delta \Psi_j \, \Psi_i \, dV = \int_V \nabla \cdot \left[\nabla \Psi_j \, \Psi_i \right] dV - \int_V \left[\nabla \Psi_j \cdot \nabla \Psi_i \right] dV$$

• Tako dobimo:

Površinski člen, funkcija Ψ_i je na robu nič!

$$A_{ij} = (\Delta \Psi_j, \Psi_i) = -\int_V \left[\nabla \Psi_j \cdot \nabla \Psi_i \right] dV \qquad \qquad \int_{\partial V} (\nabla \Psi_j) \Psi_i dS$$

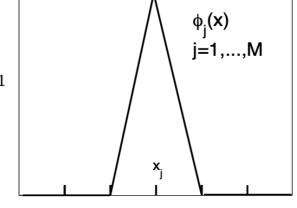
Dobljena zveza:

$$A_{ij} = (\Delta \Psi_j, \Psi_i) = -\int_V \left[\nabla \Psi_j \cdot \nabla \Psi_i \right] dV$$

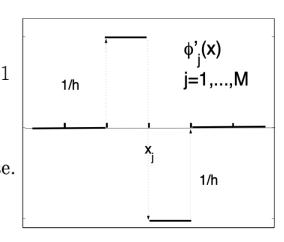
- ima več **dobrodošlih** pomenov:
 - očitno je matrika simetrična,
 - uporabimo lahko močne metode numeričnega reševanja...
 - narediti nekaj-diagonalno matriko je preprosto,
 - ...poznati moramo samo prve odvode funkcij Ψ_i !
 - funkcije Ψ_i so lahko celo nezvezne, morajo biti le integrabilne...
- Metoda torej lahko uporabi preprostejše funkcije od kolokacijske, kar je sploh dobrodošlo v več dimenzijah!
 - Tipična uporaba različnih 'trikotnih' funkcij:

$$\phi_{j}(x) = \begin{cases} 1 - \frac{|\Delta x_{j}|}{h}, & x_{j-1} \leq x \leq x_{j+1} \\ 0 & \text{otherwise,} \end{cases}$$

$$\int_{\mathbf{x}_{i}}^{\phi_{j}(\mathbf{x})} \int_{\mathbf{x}_{i}}^{1} \phi_{j}'(x) \phi_{k}'(x) dx = \begin{cases} -\frac{1}{h}, & k = j \pm 1 \\ \frac{2}{h}, & k = j \\ 0, & \text{otherwise.} \end{cases}$$

$$\int_0^1 \phi_j'(x)\phi_k'(x) dx = \begin{cases} -\frac{1}{h}, & k = j \pm \\ \frac{2}{h}, & k = j \\ 0, & \text{otherwise} \end{cases}$$

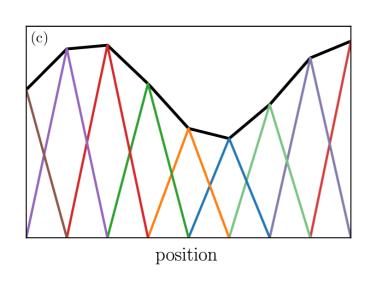

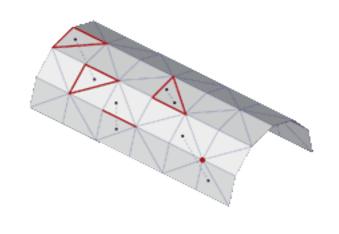

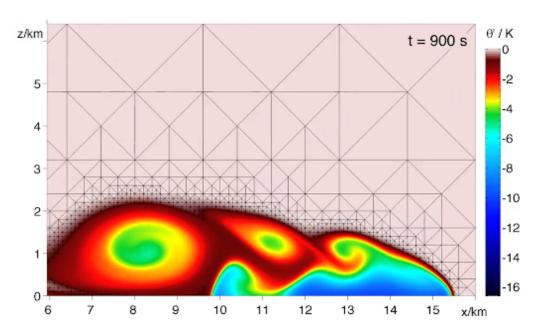
Dobljena zveza:

$$A_{ij} = (\Delta \Psi_j, \Psi_i) = -\int_V \left[\nabla \Psi_j \cdot \nabla \Psi_i \right] dV$$

- ima več dobrodošlih pomenov:
 - očitno je matrika simetrična,
 - uporabimo lahko močne metode numeričnega reševanja...
 - narediti nekaj-diagonalno matriko je preprosto,
 - ...poznati moramo samo prve odvode funkcij Ψ_i !
 - funkcije Ψ_i so lahko celo nezvezne, morajo biti le integrabilne...
- Metoda torej lahko uporabi preprostejše funkcije od kolokacijske, kar je sploh dobrodošlo v več dimenzijah!
 - Tipična uporaba različnih 'trikotnih' funkcij:

Naloga

S pomočjo Galerkinove metode tako dobimo za naš iskani parameter C:

$$C = -\frac{32}{\pi} \sum_{ij} b_i A_{ij}^{-1} b_j = -\frac{32}{\pi} \vec{b} \cdot \left(A^{-1} \vec{b} \right) = -\frac{32}{\pi} \vec{b} \cdot \vec{a}$$

- V praksi lahko pogledamo le zadnji zapis, pa ugotovimo, da nam **ni potrebno** obračati matrike A, temveč le **rešimo sistem** $A\vec{a} = \vec{b}$ (ceneje)!
- Kar nam še preostane, je izbrati ustrezne bazne funkcije za naš nastavek.
 - Zgledujmo se po analitični rešitvi, pa zapišimo ($m \ge 0, n \ge 1$):

$$\Psi_{mn}(\xi,\phi) = \xi^{2m+1}(1-\xi)^n \sin\bigl((2m+1)\phi\bigr)$$
 Dvojni indeks!

Funkcije so ortogonalne po indeksu m, skalarni produkt nam da:

$$(\Psi_{m'n'},\Psi_{mn}) = \int\limits_0^1 \int\limits_0^\pi \Psi_{m'n'} \Psi_{mn} \, \xi \, \mathrm{d}\xi \, \mathrm{d}\phi = \frac{\pi}{2} \delta_{m'm} B \left(4 + 4m, 1 + n + n'\right)$$
 Beta funkcija: scipy.special.beta

$$B(p,q) = \int_{0}^{1} \xi^{p-1} (1-\xi)^{q-1} d\xi = \frac{\Gamma(p)\Gamma(q)}{\Gamma(p+q)}$$

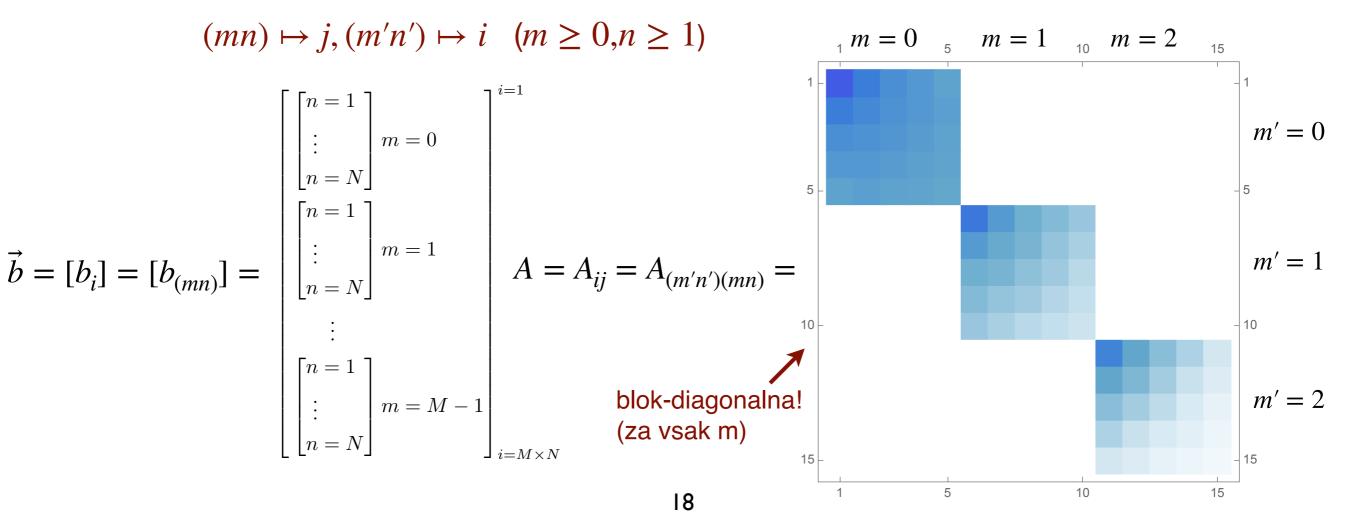
Naloga

Analogno lahko poračunamo tudi ostala dva skalarna produkta:

$$\begin{split} A_{(m'n')(mn)} &= (\Delta \Psi_{mn}, \Psi_{m'n'}) = -\frac{\pi}{2} \delta_{m'm} \frac{n \, n' (3 + 4m)}{2 + 4m + n + n'} B \, (n + n' - 1, 3 + 4m) \\ \text{ter:} & \text{ortogonalnost po m!} \\ b_{(m'n')} &= (-1, \Psi_{m'n'}) = -\frac{2}{2m' + 1} B \, (2m' + 3, n' + 1) \end{split}$$

Sedaj previdno uredimo indekse v eno-dimenzionalne parametre:

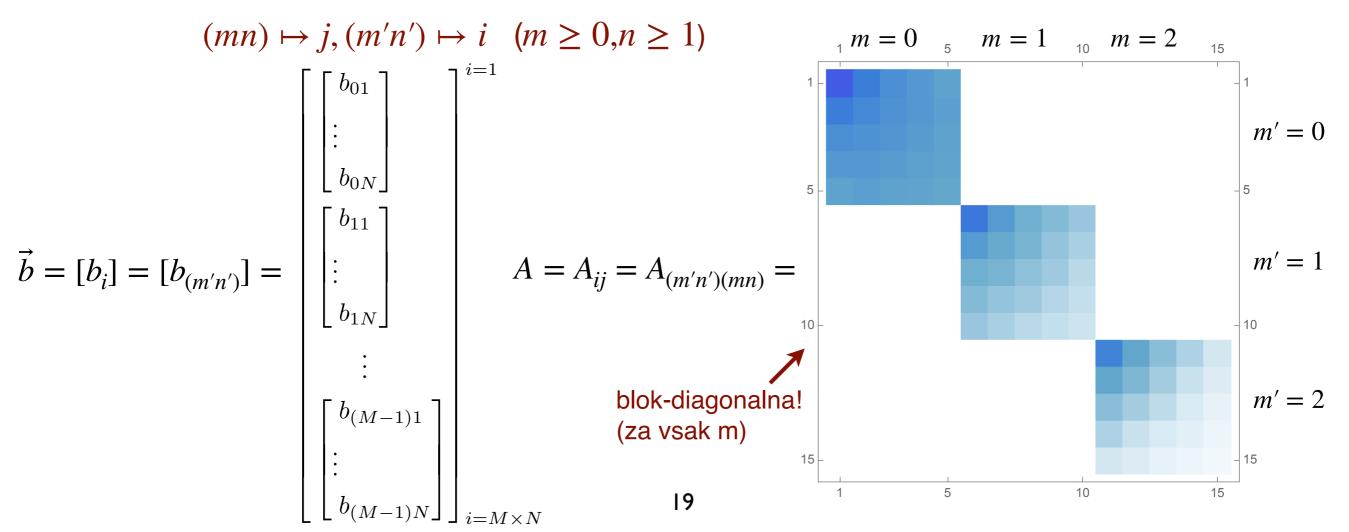
Naloga

Analogno lahko poračunamo tudi ostala dva skalarna produkta:

$$\begin{split} A_{(m'n')(mn)} &= (\Delta \Psi_{mn}, \Psi_{m'n'}) = -\frac{\pi}{2} \delta_{m'm} \frac{n \, n' (3 + 4m)}{2 + 4m + n + n'} B \, (n + n' - 1, 3 + 4m) \\ \text{ter:} & \text{ortogonalnost po m!} \\ b_{(m'n')} &= (-1, \Psi_{m'n'}) = -\frac{2}{2m' + 1} B \, (2m' + 3, n' + 1) \end{split}$$

Sedaj previdno uredimo indekse v eno-dimenzionalne parametre:

Opomba

- Za eliptični (Poissonov) tip PDE, lahko učinkovito razdelimo problem na:
 - reševanje laplaceove enačbe ob nehomogenih robnih pogojih in
 - reševanje Poissonove enačbe ob homogenih robnih pogojih.
- Če PDE in RP zapišemo v 2D malo splošneje:

$$\Delta u(x,y) \equiv u_{xx}(x,y) + u_{yy}(x,y) = f(x,y), (x,y) \in \Omega$$

$$\mathcal{B}u(x,y) \equiv \alpha(x,y) \frac{\partial u}{\partial \vec{n}}(x,y) + \beta(x,y)u(x,y) = g(x,y), \quad (x,y) \in \partial \Omega$$
 von Neumannov člen $(\vec{n} \cdot \nabla u)$

- Lahko razdelimo problem na:
 - Homogena PDE (Laplace) z nehomogenimi r.p. :

$$\Delta v(x,y) = 0, \quad (x,y) \in \Omega$$

 $\mathcal{B} v(x,y) = g(x,y), \quad (x,y) \in \partial \Omega$

Nehomogena PDE (Poisson) s homogenimi r.p.:

$$\Delta w(x,y) = f(x,y), \quad (x,y) \in \Omega$$
$$\mathcal{B} w(x,y) = 0, \quad (x,y) \in \partial \Omega$$

• S končno rešitvijo u(x, y) = v(x, y) + w(x, y)! (Pač LDE)

Dodatna naloga

 Za dodatno nalogo je reševanje linearne hiperbolične valovne enačbe v 1D, ki ga rešujete z Galerkinovo metodo (lahko primerjate še s čim drugim...).

$$\frac{\partial u}{\partial t} - \frac{\partial u}{\partial \xi} = 0$$

- Začetni pogoj naj bo $u(\xi,0) = \sin(\pi\cos\xi)$ za $\xi \in [0,2\pi]$ in s periodičnimi robnimi pogoji.
- Analitična rešitev enačbe je $u(\xi, t) = \sin(\pi \cos(\xi + t))$.
- Nastavek za rešitev je kar končen nabor ravnih valov po kraju (analogno interpretiramo kot DFT):

$$\widetilde{u}(\xi,t) = \sum_{j=-N/2}^{N/2} a_j(t) \Psi_j(\xi), \quad \Psi_j(\xi) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{ij\xi}$$

S skalarnim produktom:

$$(\Psi_k, \Psi_j) = \int_0^{2\pi} \Psi_k^*(\xi) \Psi_j(\xi) \, d\xi = \frac{1}{2\pi} \int_0^{2\pi} e^{-ik\xi} e^{ij\xi} \, d\xi = \delta_{jk}$$

dobimo tudi Galerkinov pogoj:

$$\int_0^{2\pi} \left[\frac{\partial \widetilde{u}}{\partial t} - \frac{\partial \widetilde{u}}{\partial \xi} \right] \Psi_k^*(\xi) \, \mathrm{d}\xi = 0$$

Dodatna naloga

• Iz Galerkinovega pogoja s pomočjo ortonormalnosti takoj dobimo DE za koeficiente $a_k(t)$, ki so preprosto rešljivi:

$$\frac{\mathrm{d}a_k}{\mathrm{d}t} - \mathrm{i}ka_k = 0, \qquad k = -N/2, \dots, N/2.$$

Začetni pogoj inkorporiramo v zgornjo enačbo iz razvoja/projekcije:

$$a_k(0) = \int_0^{2\pi} u(\xi, 0) \Psi_k^*(\xi) d\xi.$$

Slednjo lahko izračunaš numerično, končna analitična rešitev pa je:

$$a_k(t)=\sin\left(rac{k\pi}{2}
ight)J_k(\pi)\,\mathrm{e}^{\mathrm{i}kt}$$
 . Besselovi funkciji 1. vrste ... in 2. vrste

- Za negativne indekse Besselovih funkcij uporabi: $J_{-\nu} = \cos(\nu\pi)J_{\nu} \sin(\nu\pi)Y_{\nu}$
- Dobljeni rezultat lahko primerjaš tudi s kakšnim diferenčnim pristopom, na primer kar:

$$\frac{u_{i+1,j} - u_{i,j}}{k} = \frac{u_{i,j+1} - u_{i,j}}{h}$$

$$u_{i+1,j} = u_{i,j} + (k/h)(u_{i,j+1} - u_{i,j})$$